

بررسی اثربخشی آموزش اخلاق به کمک فیلم های پویانمایی در رشد اخلاق دانش آموزان پیش دبستانی

تاریخ پذیرش مقاله: 91/4/25

تاریخ دریافت مقاله: 91/4/3

دکتر فرخنده مفیدی*

سیما کفیلی مقدم**

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی آموزش اخلاق به کمک فیلم های پویانمایی در رشد اخلاق دانش آموزان پیش دبستانی بود. در این پژوهش جامعه آماری عبارت است از کلیه کودکان پیش دبستانی منطقه 2 شهر تهران که در سال 90-1389 مشغول به تحصیل بودند، نمونه آماری پژوهش شامل 30 نفر دانش آموز دوره پیش دبستانی بود که به صورت تصادفی 15 نفر در گروه آزمایش و 15 نفر هم در گروه کنترل قرار داده شد. فرایند نمونه گیری به روش تصادفی چند مرحله ای انتخاب شدند و همچنین برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آمار استنباطی تحلیل کواریانس چندمتغیری استفاده شده است. بررسی نتایج نشان داده که آموزش اخلاق به کمک فیلم های پویانمایی مداخله توانسته است آگاهی کودکان پیش دبستانی را در مورد مفاهیم اخلاقی (روحیه احترام، راستگویی، شجاعت، مهربانی، وجدان، همدلی) افزایش دهد و بیشترین تاثیر آموزش اخلاق روی مفهوم احترام بود.

کلید واژه: آموزش اخلاق، فیلم های پویانمایی، کودکان پیش دبستانی، اثربخشی

Email:Far-

Email:Sima-

* استاد دانشگاه علامه طباطبایی

mofidi@yahoo.com

** کارشناس ارشد رشته برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز

km@yahoo.com

امروز از نظر مربیان و والدین اهمیت آموزش در دوره پیش از دبستان بیش از گذشته مورد نظر است آموزش در این دوره به عنوان درون دادی حساس، هم از نظر رشد کلی یک فرد و هم از نظر تاثیرپذیری در سطوح بعدی مورد تاکید فراوان قرار گرفته است و سرعت یادگیری کودکان در سال های پیش از دبستان سریع تر از هر زمان دیگر زندگی آنهاست، (کورتیس¹، 1998).

با وجود آن که همه کودکان توان یادگیری لازم را دارند تنها به دلیل شرایط محیط نابرابر از بسیاری از اکتشاف های بالقوه خود دور نگه داشته می شوند و انگیزه خود را برای یادگیری بیشتر و زندگی موفقیت آمیز تر از دست می دهند. به همین دلیل با فراهم کردن آموزش های محیطی مساعد می شود در رشد و پرورش استعداد های کودکان موثر باشیم، (مک نیکول²، 1992).

در آموزش اخلاقی مربی وضعیت مناسب را آماده می سازد تا مربی فرصتی برای اختیار و انتخاب داشته باشد در واقع آموزش اخلاقی، مجموعه اعمال یا تاثیرات عمومی هدفدار یک انسان (مربی) بر انسان دیگری (متربی) به منظور ایجاد صفات (اخلاقی و عملی) و نیز فراهم کردن زمینه به فعلیت رساندن و شکوفایی استعدادهای فردی در جهت رشد و تکامل اختیاری او به سوی هدف مطلوب، بر اساس برنامه ای سنجیده شده می باشد، (اسمتانا³، 1999).

نگاهی گذشته نگر به تاریخ زندگی بشر، به ما نشان می دهد که اندیشمندان هر عصر و زمان، آسایش و آرامش زندگی سالم را در جامعه ای با سطوح بالای رشد اخلاقی متصور دانسته اند. از آن جا که اصول و مبانی اخلاقی با مفاهیمی چون احترام به پدر و مادر، مهربانی، همدلی، شجاعت، راستگویی وجدان، توجه کافی به آموزش این مفاهیم اخلاقی و مانند آن، پیوند جدایی ناپذیر و تاثیر مثبت رشد و تحول اخلاقی در سلامت جوامع انکار ناپذیر است، بررسی و شناسایی روش های آموزش اخلاق در تحول اخلاقی کمک شایان توجهی به بسط و گسترش آن در جامعه می کند، (دوریس و استیج⁴، 2005).

فیلم های پویانمایی کودکان را بین دنیای زنده یعنی انسان ها و موجودات بی جان یعنی اسباب بازی ها قرار می دهد. کودکان فیلم های پویانمایی را همچون فردی می پندارند که هر لحظه می تواند داستانی برای آن ها نقل کند و آن ها را سرگرم کند، (غریب پور، 1377).

فیلم پویانمایی در واقع ارائه دادن ویژگی های اخلاقی، برجسته کردن نقاط منفی و مثبت و نشان دادن رفتار خاص شخصیتی در انواع مختلف است. کودکان در حالی که به فیلم های پویانمایی روی می آورند که در مقایسه با بینندگان و سازندگان این گونه فیلم ها، شناخت کمتری در مورد جهان مادی و معنوی و تحولات و واقعیات زندگی دارند. کودکان با بعضی از شخصیت های فیلم پویا نمایی خو می گیرند، (آرلی، ترجمه جهاننداری، 1375).

روانشناسان معتقدند که کودکان از تصاویر، بیشتر تاثیر می پذیرند تا از اصوات، در واقع تصاویر، ذهن آنها را به خود مشغول می کند و کودکان با تصاویر زودتر ارتباط برقرار می کنند، زیرا کودکان با تصویر احساس هم ذات پنداری بیشتری دارد. پس ما بهتر است از فیلم های پویانمایی که از یک سو می تواند زودتر، راحت تر و گاه ارزاتر وارد خانه ها شود و اوقات بیشتری از کودکان را بگیرند و از سوی دیگر القائات بصری قوی تر و سریعتر ما را به اهداف خود می رساند، استفاده کنیم. همچنین فیلم های پویانمایی با پیوند کودکان با دنیای خیال، ناخودآگاه، نیروی مزاحم یادگیری مانند ترس، خجالت، احساس ناتوانی و... را تعدیل می کند. و در عین سرگرمی و لذت بردن کودک

-
1. Coutis
  2. Mc Nichols
  3. Smetana
  4. Doris & Stich

از فیلم پویانمایی می توان مفاهیم اخلاقی را به کودکان آموزش دهیم.

رشد اخلاقی کودکان مهم ترین بخش زندگی ماست مدرسه و مراکز پیش دبستانی، محل مناسبی است که پس از خانواده به عنوان جایگاهی که نخستین پایه های اخلاقی و شخصیت های رفتاری و اخلاقی کودک در آن شکل می گیرد و اگر فرایند آموزش و برنامه های درسی موثر واقع شود، تعلیم و تربیت، متضمن نتیجه اخلاقی نخواهد بود و هنگامی که مفاد آموزشی به رشد و تحول نینجامد ناچار مریبان برای پرورش اخلاقی کودکان باروش های صوری و دستوری به درس های اخلاقی، با شیوه های تحکمی متوسل می شوند، (کریمی، 1385).

باتوجه به این که تحول درونی کودک از مراحل خاص عبور می کند و هر یک از مراحل اقتضای ویژه ای را به لحاظ روش، محتوا و هدف می طلبد، در این پژوهش در نظر است یک سری مفاهیم اخلاقی را به کمک فیلم های پویانمایی و استفاده از روش های (موضوعی، سوالی، خاطره گویی، مشارکت در حفظ جملات، و فیلم پویانمایی و...) ارزش های مفاهیم را به کودک آموزش دهیم.

از آن جایی که کودکان تقلید و همانندسازی بیشتری دارند بهتر است برای آموزش مفاهیم و قواعد اخلاقی از نمونه هاوسرمشق های اخلاقی که شامل مجموعه داستانهایی که به صورت فیلم های پویانمایی درآمده است استفاده کرد. ابتدا موضوعی را مطرح می کنیم مثلاً احترام به والدین، زمانی که کودکان موضوع رامتوجه شدند، مریبان آن ها را به تماشای فیلم پویانمایی (پینوکیو) دعوت می کنند و بعد از تماشا شروع به صحبت درباره موضوع می کنند.

نتایج مطالعات آلبرت بندورا نشان می دهد که کودکان مسائل اجتماعی و ارزشی خود را بیشتر از طریق مشاهده و تقلید از دیگران کسب می کنند. ابتدا از طریق تقلید از پدر و مادر انجام می گیرد ولی با بالغ شدن کودکان از نظر اجتماعی، خود را با دیگران (گروه های همسالان، معلمان، هنرمندان، شخصیت های کارتونی و...) همانندسازی می کنند و مسائل اجتماعی و اخلاقی بیش از پیش افزایش می یابد، (کدیور،⁵ 1997).

حال با توجه به مطالب فوق، هدف پژوهش حاضر این است که به بررسی اثربخشی آموزش اخلاق به کمک فیلم های پویانمایی در رشد اخلاقی دانش آموزان پیش دبستانی بپردازد.

بلاط⁶ (1977) در طی 12 الی 18 جلسه 45 دقیقه ای به کودکان سنین 10 تا 12 ساله دو سطح بالاتر مراحل اخلاقی کلبرگ را آموزش داد و در پایان بیش از نیمی از دانش آموزان کلاس، به یک مرحله بالاتر از سطح اخلاقی خود (مطابق نظریه کلبرگ) دست یافتند، (کدیور، 1378).

امرال⁷ (2001)، در پژوهشی با عنوان تاثیر فیلم پویانمایی بر شخصیت کودک نشان داد که کودکان حتی بدون فکر کردن در مورد محتوای برنامه های فیلم پویانمایی، مفهومی برای آن می سازند. کودکان به محرک های فیلم پویا نمایی توجه نشان می دهند، همچنین اجزای محتوا را با هم ترکیب می کنند. یافته ها نشان می دهد که همانندسازی کودک از محتوای فیلم و شخصیت های فیلم پویانمایی بسیار زیاد است، از طریق این فیلم ها می توان عادت های مثبت و کارآمدی در کودکان به وجود آورد.

وودارد⁸ (1992)، مشخصاً به رشد و تحول اخلاقی پرداخت. او بالا بردن میزان دخالت والدین در رشد و تحول اخلاقی کودکان دبستانی را در راستای کاهش فعالیت های خشونت زا در کودکان مورد بررسی قرار داد. اهداف برنامه تحقیقی وودارد، کاهش میزان پرخاشگری در بین کودکان و افزایش مراقبت والدین از کودکانشان و نیز افزایش کاربرد راهبرد های موفق حل تعارض، توسط خود دانش آموزان بود. گروه هایی از والدین و کودکان در جلسات

5. Kadivar

6. Blatt

7. Emral

8. Woodard

آموزشی و بحث در طول 10 هفته حاضر شدند. پس از این دوره ها 60 درصد از والدین مراقبت بیشتر، 89/6 درصد افزایش میزان موفقیت فرزندانشان را در حل تعارض گزارش کردند، در واقع وودارد تاثیر آموزش را در تحول اخلاقی نشان داد. نکته قابل تأمل دیگر در این پژوهش، نقش توجه و مراقبت والدین در رشد اخلاقی فرزندان است. بررسی ها همچنین نشان می دهند که فراهم آوردن محیط آزاد در کلاس درس، تشویق دانش آموزان به بحث گروهی، توجه به عقاید آنان، کمک به آنها در جمع بندی مطالب و مشارکت فعالانه دانش آموزان در حل مسائل اخلاقی، از مهم ترین ابزار های معلمان در کمک به رشد قضاوت های اخلاقی دانش آموزان است، (برک⁹، 1994).

شرام¹⁰ (2007)، به این نتیجه رسیده است که فیلم پویانمایی به آسانی می تواند باعث تفریح، انبساط خاطر، و فراغت کودکان شود. همچنین آن ها را ارضا می کند و به آنها فرصت می دهد که عالم خیال، در داستان ها و حوادث شورانگیز و پر دلهره سهمی داشته باشند و نقشی ایفا نمایند. فیلم های پویانمایی به آنها فرصت می دهد که خود را با مردم جالب و دوست داشتنی همانند سازند، از مسائل و مشکلات واقعی زندگی بگریزند و در تمام لذایذی که یک وسیله تفریحی می تواند در اختیار آن ها قرار دهد، بهره مند گردند. بنابراین می توان قدرت تخیل کودک را به کمک فیلم پویانمایی پرورش داد.

ماری¹¹ (2007)، در پژوهشی نشان داده است که، آموزش اخلاق رابطه مهمی با طبقه اجتماعی فرد دارد. آموزش اخلاق برای طبقه اقتصادی متوسط به مراتب کارآمدتر از طبقه اقتصادی پایین است. آموزش اخلاق رابطه معناداری با وضعیت اقتصادی افراد دارد.

به نقل از سلمن¹² (1971)، کلبگ محقق به نام بلات را تشویق می کند که بحث های گروهی در زمینه استدلال های اخلاقی را در میان دانش آموزان آغاز نماید. به گونه ای که دانش آموزان در این گروه ها فعالانه شرکت نموده و بحث و گفتگو نمایند. مطابق نظریه کلبگ، بلات بحث هایی را مطرح می کرد که یک مرحله بالاتر از سطح استدلال های موجود دانش آموزان را طلب می کرد و به این ترتیب، دانش آموزان را مجبور می کرد که به جمع بندی های جدید و جامع تری دست پیدا کنند. بنا بر این، فعالیت گروهی تاثیر بسزایی در یادگیری مفاهیم اخلاقی دارد. ویلیامسون¹³ (2002)، در پژوهشی با عنوان تاثیر استفاده از داستان خوانی برای آموزش اخلاق کودک نشان داد کودک به طور معناداری با شخصیت های داستان همانند سازی می کند.

مزیدی و اردشیری (1383)، در مطالعه ای تحت عنوان "تجربه تدریس آداب رفتارهای جامعه پسندانه به کودکان دبستانی شهر شیراز" که در مدت 9 ماه با برنامه ای آموزشی شامل دو محور اساسی مشتمل بر 75 موضوع رفتارهای اجتماعی انجام داد، این دو عبارتند از:

- 1_ رفتارهای فردی شامل: همکاری، گفتار مناسب، همدلی، خویشتن داری، مسولیت پذیری .
  - 2_ خودیاری در عملکرد های مستقل مانند: بهداشت، نظافت فردی و اجتماعی، خودیاری در غذا خوردن و روش های ساده پخت غذا، نحوه معاشرت با دیگران، آشنایی با آثار تغذیه مطلوب و رفتار مناسب.
- نتایج بدست آمده نشان داد که رفتارهای جامعه پسندانه، قابل آموزش به کودکان بوده و استفاده از دو روش کلامی و ارائه مدل به منظور آموزش آداب اجتماعی و مهارت های خاص رفتاری به کودکان، بسیار مثبت و سازنده بوده است. داستان سرایی نیز تاثیر قابل ملاحظه ای در رشد شخصیت اخلاقی کودکان دارد.

9. Berk

10. schramm

11. Mary

12. Selman

13. williamson

روش

با توجه به هدف پژوهش از روش شبه آزمایشی استفاده نموده ایم که تفاوت میان دو گروه آزمایش و گواه برای کشف روابط میان متغیرها استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش عبارت است از کلیه کودکان پیش دبستانی منطقه 2 شهر تهران که در سال 89-90 مشغول به تحصیل بودند. براین اساس، روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای انتخاب گردید. در این نمونه گیری پس از مراجعه به سازمان آموزش و پرورش شهر تهران لیست مراکز پیش دبستانی تهیه و از میان آنها به صورت تصادفی منطقه 2 انتخاب شد. به این منظور از بین 44 مرکز پیش دبستانی منطقه 2 یک مرکز انتخاب شد و از بین 4 کلاس پیش دبستانی این مدرسه 2 کلاس به تصادف انتخاب گردید که یک کلاس به عنوان گروه گواه و دیگری به عنوان گروه آزمایش در نظر گرفته شدند. تعداد افراد در هر یک از گروه آزمایش و گواه 15 نفر انتخاب شدند.

برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد، که حاوی 60 سوال 4 گزینه ای می باشد. پرسشنامه فوق در 2 قسمت طراحی شده است. قسمت اول به ویژگی های عمومی افراد نمونه اختصاص دارد که شامل مواردی چون جنس، وضعیت اقتصادی خانواده را شامل می شود. و قسمت دوم پرسش ها بر حسب شش شاخص کلی زیر تنظیم گردیده است که عبارتند از:

– **شاخص احترام:** کودکان در نهایت باید بتوانند احترام را تعریف کنند و بدانند که آدم های محترم چه کارهایی می کنند، آدم های محترم چه حرفهایی می زنند، و بتوانند یک داستان در مورد احترام تعریف کنند تا قدرت استدلال آن ها بالا رود (دلایل آنها منطقی و متناسب با سوال باشد).

– **شاخص راستگویی:** کودکان در نهایت باید بتوانند راستگویی را تعریف کنند و بدانند عاقبت دروغگویی چیست، آدم های راستگو چه کاری می کنند که دیگران آن ها را راستگو می شناسند و بتوانند یک داستان در مورد راستگویی تعریف کنند تا قدرت استدلال آن ها بالا رود (دلایل آنها منطقی و متناسب با سوال باشد).

– **شاخص شجاعت:** کودکان در نهایت باید بتوانند شجاعت را تعریف کنند و بدانند که آدم های شجاع چه کارهایی می کنند، دیگران با آدم های شجاع چگونه رفتار می کنند، آدم های ترسو چه ویژگی هایی دارند و بتوانند یک داستان در مورد شجاعت تعریف کنند تا قدرت استدلال آن ها بالا رود (دلایل آن ها منطقی و متناسب با سوال باشد).

– **شاخص مهربانی:** کودکان در نهایت باید بتوانند مهربانی را تعریف کنند و بدانند آدمهای مهربان چه کارهایی می کنند، آدم های مهربان چگونه حرف می زنند و بتوانند یک داستان در مورد مهربانی تعریف کنند تا قدرت استدلال آن ها بالا رود (دلایل آن ها منطقی و متناسب با سوال باشد).

– **شاخص وجدان:** کودکان در نهایت باید بتوانند وجدان را تعریف کنند و بدانند کارهای بد و کارهای خوب چیست و بتوانند یک داستان در مورد شجاعت تعریف کنند تا قدرت استدلال آن ها بالا رود (دلایل آن ها منطقی و متناسب با سوال باشد).

– **شاخص همدلی:** کودکان در نهایت باید بتوانند همدلی را تعریف کنند و بدانند آدم های همدل چه کارهایی می کنند، آدم های همدل چه حرفهایی می زنند و بتوانند یک داستان در مورد همدلی تعریف کنند تا قدرت استدلال آن ها بالا رود (دلایل آن ها منطقی و متناسب با سوال باشد).

روش اجرا به این صورت بود که بعد از انتخاب گروه آزمایش و گواه، پرسش نامه محقق ساخته در اختیار هر دو گروه قرار گرفت و نمرات پیش آموزش برای هر دو گروه آزمایش و گواه ثبت شد و در مرحله بعد متغییر

مستقل روی گروه آزمایش انجام شد و به گروه آزمایش به مدت 38 جلسه فیلم پویانمایی ارائه گردید و برای گروه کنترل هیچ مطلبی ارائه نشد. و در آخر از هر دو گروه پس آزمون گرفته شد و نتایج دو گروه آزمایش و گواه باهم مقایسه شدند.

یافته ها

در این پژوهش از روش های آمار توصیفی، مانند: میانگین، انحراف استاندارد و... نیز از روش آمار استنباطی یعنی تحلیل کوواریانس چند متغییری و تحلیل کوواریانس استفاده شد.

جدول 1: خلاصه یافته های توصیفی گروه نمونه در خرده مقیاس های پرسشنامه رشد اخلاقی

خرده مقیاس	گروه	مرحله	میانگین	انحراف استاندارد	خطای معیار میانگین
روحیه شجاعت	آزمایش	پیش آزمون	11/6	2/60	1/15
		پس آزمون	15/2	3/47	1/24
	گواه	پیش آزمون	12/1	4/51	1/66
		پس آزمون	12/7	3/12	1/85
روحیه راستگویی	آزمایش	پیش آزمون	10/9	5/91	1/36
		پس آزمون	14/6	2/70	1/58
	گواه	پیش آزمون	13/12	3/85	1/61
		پس آزمون	12/9	3/61	1/09
روحیه احترام	آزمایش	پیش آزمون	12/1	3/25	0/90
		پس آزمون	15/9	3/48	0/97
	گواه	پیش آزمون	11/5	3/38	1/02
		پس آزمون	15/8	4/24	1/28
روحیه همدلی	آزمایش	پیش آزمون	13/6	3/06	0/85
		پس آزمون	18/2	4/13	1/15
	گواه	پیش آزمون	14/1	2/05	0/62
		پس آزمون	15/6	1/90	0/57
روحیه وجدان	آزمایش	پیش آزمون	12/4	5/41	1/50
		پس آزمون	16/3	3/80	1/89
	گواه	پیش آزمون	13/3	3/98	1/20
		پس آزمون	13/1	4/08	1/23
روحیه مهربانی	آزمایش	پیش آزمون	12/3	5/47	1/52

1/37	4/95	17/1	پس آزمون	گواه
1/35	4/49	13/1	پیش آزمون	
1/25	4/16	13/8	پس آزمون	

داده‌های جمعیت شناختی در جدول 1 نشان می‌دهد که:

1) میانگین دو گروه آزمایش و گواه در خرده مقیاس‌های رشد اخلاقی در مرحله پیش‌آزمون، تفاوت‌های ناچیزی از یکدیگر دارند که نمی‌توان آن‌ها را قابل توجه در نظر گرفت. این یافته بدین معنی است که شرکت-کنندگان گروه آزمایش از نظر دارا بودن اطلاعات و آگاهی در مورد مفاهیم اخلاقی چندان تفاوتی با گروه گواه ندارند.

2) میانگین گروه آزمایش در هر یک از خرده مقیاس‌های ابزار در مرحله پس‌آزمون، نسبت به مرحله پیش‌آزمون افزایش نشان می‌دهد. این یافته بدین معنی است که شرکت‌کنندگان گروه آزمایش پس از شرکت در جلسات آموزشی، در جهت هدف مداخله تغییراتی داشته‌اند.

3) مقایسه دو گروه آزمایش و گواه در مرحله پس‌آزمون نشان می‌دهد میانگین کلیه خرده مقیاس‌های گروه آزمایش نسبت به گروه گواه بالاتر است. این یافته نیز به این معنی است که شرکت‌کنندگان گروه آزمایش پس از پشت سر گذاشتن دوره آموزشی، دارای اطلاعات بیشتری نسبت به شرکت‌کنندگان گروه گواه هستند.

یافته‌های استنباطی حاصل از آزمون فرضیه‌ها و قضاوت در مورد پذیرش و رد فرضیه‌ها، به شرح زیر است: از آن جا که در این پژوهش از پیش آزمون استفاده شد، پژوهشگر در صدد حذف اختلاف‌های احتمالی اولیه بین گروه‌هاست، بنابراین از تحلیل کوواریانس چند متغیری و در ادامه برای بررسی تک تک متغیرها از تحلیل کوواریانس استفاده شد. بنابراین انجام این تحلیل‌ها برای مقایسه دو گروه گواه و آزمایش در مراحل پس‌آزمون و پس از حذف اختلاف‌های موجود در خرده مقیاس‌های رشد اخلاقی در مرحله پیش‌آزمون، پژوهشگر را در دستیابی به اهداف پژوهشی خود، کمک می‌نماید. ابتدا ترکیب خطی مولفه‌های رشد اخلاق با آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیری در دو گروه مقایسه شد. نتایج عبارتند از:

جدول 2: تحلیل کوواریانس چند متغیری برای مولفه‌های رشد اخلاق در گروه آزمایش و گواه

مولفه‌ها	F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	سطح معناداری
مولفه‌های اثربخشی آموزش	4/95	2	21	0/25

چون مقدار آزمون باکس برابر 18/58 و معنادار نبود ($P > 0/05$)، یعنی یکسانی واریانس - کوواریانس وجود داشت. از اثر پیلایی استفاده شد. با توجه به اینکه سطح معناداری برای اثر مولفه‌های رشد اخلاق در پیش‌تست بر ترکیب خطی مولفه‌های رشد اخلاق در پس‌تست از 0/05 کمتر بود، پس مولفه‌های رشد اخلاق در پیش‌تست بر پس‌تست تأثیر معنادار دارد و بنابراین با حذف اثر آنها می‌توان به بررسی اثربخشی آموزش اخلاق به کمک فیلم‌های پویانمایی در رشد اخلاق دانش‌آموزان پیش‌دبستانی شهر تهران پی برد. چون برای اثربخشی آموزش $F(2,21) = 4/95, p < 0/05$ ، پس ترکیب خطی مولفه‌ها با حذف اثر پیش‌تست در دو گروه تفاوت معنادار

داشت. در واقع آموزش اخلاق به کمک فیلم های پویانمایی ترکیب خطی مولفه های رشد اخلاق دانش آموزان را افزایش داده است. بررسی آموزش اخلاق به کمک فیلم های پویانمایی بر تک تک مولفه های فوق در دو گروه با آزمون تحلیل کواریانس انجام شد. برای بررسی پیش فرض همگنی واریانس ها، از آزمون لون¹⁴ استفاده شد. نتایج در جدول 3 آمده است.

جدول 3. نتایج آزمون لون برای همگنی واریانس مولفه های رشد اخلاق

سطح معناداری	نسبت F	شاخص
		خرده مقیاس
0/84	0/94	روحیه احترام
0/14	1/72	روحیه راستگویی
0/47	0/54	روحیه شجاعت
0/29	1/16	روحیه مهربانی
0/84	0/84	روحیه وجدان
0/86	0/83	روحیه همدلی
0/30	1/12	نمره کل

نتایج نشان می دهد که فرضیه های صفر مربوط به برابری واریانس های رشد اخلاقی و خرده مقیاس های آن تأیید شده، زیرا در همه موارد نسبت های F مشاهده در سطح $p > 0/05$ معنادار نیست. بنابراین فرض همسانی واریانس ها برقرار بود و استفاده از مدل تحلیل کواریانس بلامانع است. نتایج حاصل از انجام این آزمون در جدول 4 نشان داده شده است.

جدول 4. خلاصه یافته های اثر بخشی آموزش اخلاق در رشد اخلاقی و خرده مقیاس های آن در دانش آموزان پیش دبستانی

متغیر	درجات آزادی	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معناداری
روحیه احترام	1	67/49	6/12	0/01
روحیه راستگویی	1	66/6	6/41	0/01
روحیه شجاعت	1	98/44	6/31	0/009
روحیه مهربانی	1	84/03	6/05	0/01
روحیه وجدان	1	78/6	5/6	0/03
روحیه همدلی	1	66/4	5/24	0/03
نمره کل مقیاس	1	244/44	7/41	0/01
خطای روحیه احترام	22	413/08		
خطای روحیه راستگویی	22	426/90		
خطای روحیه شجاعت	22	621/16		
خطای روحیه مهربانی	22	508/38		

14. Leven's test

440/16	22	خطای روحیه وجدان
347/94	22	خطای روحیه همدلی
1811/30	27	خطای نمره کل مقیاس

یافته‌های ارائه شده در جدول 4 نشان می‌دهد که پس از حذف اثر مرحله پیش‌آزمون رشد اخلاقی و خرده مقیاس‌های آن، میانگین رشد اخلاقی و خرده مقیاس‌های آن در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه رشد معناداری داشته است ($P < 0/05$). بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که فرضیه‌های پژوهش مورد تأیید واقع شده و مداخله توانسته است آگاهی کودکان پیش دبستانی را افزایش دهد.

بحث

یکی از یافته‌های اصلی در پژوهش حاضر، معناداری یا تایید نقش فیلم پویانمایی در رشد احترام می‌باشد. این یافته با نتایج تحقیقات نجاتی نصر (1380) مغایرت دارد. یافته به دست آمده از پژوهش نجاتی نصر نشان می‌دهد که رسانه‌ها، پیوسته کودکان را زیر رگبار پیام‌هایی می‌گیرند که آشکارا در تضاد با رشد احترام است و استفاده از زبان ناشایست و تصاویر زننده در برنامه‌های تلویزیونی، تماماً حکایت از جریانی نگران‌کننده دارد که کودکان به واسطه این رسانه به مراتب کمتر از نسل‌های پیش، به خود و دیگران احترام می‌گذارند.

اثر آموزش مهربانی به کمک فیلم‌های پویانمایی بر روحیه مهربانی، جنبه دیگر مطالعه حاضر است که مورد تایید واقع شد. برای تایید یافته‌های پژوهش شواهدی یافت نشد، اما یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که سرمشق قرار دادن و تشویق مهربانی در تلویزیون به کمک فیلم‌ها و کارتون‌ها، احتمال مهربان شدن کودکان را در زندگی افزایش می‌دهد. محققان ژاپنی به تاثیر آموزش مهربانی از طریق تلویزیون تاکید دارند. آنها به این نتیجه رسیده‌اند که یکی از راه‌های ترویج مهربانی پخش برنامه‌های کوتاه از تلویزیون است که در آن شیوه‌های گوناگون مهربانی نشان داده می‌شود، (بربا، 1950، ترجمه فرود).

در این مطالعه، اثر بخشی مداخله آموزش همدلی به کمک فیلم‌های پویانمایی در رشد روحیه همدلی معنادار است. برای تایید یافته‌های پژوهش شواهدی یافت نشد، اما یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که هر چه بچه‌ها نمونه‌های پر محبت تری از برنامه‌های تلویزیونی که حاوی پیام‌های اجتماعی و اخلاقی هستند ببینند، احتمال همکاری، همدلی را بین کودکان افزایش یافته و کودکان به تقلید از این گونه رفتارها علاقه مند می‌شوند.

در پژوهش حاضر معناداری یا تایید نقش آموزش وجدان به کمک فیلم پویانمایی در رشد وجدان مورد تایید می‌باشد. برای تایید یافته‌های پژوهش شواهدی یافت نشد، اما یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که این یافته مبنی بر رابطه مثبت میان فیلم پویانمایی و رشد اخلاق (وجدان، راستگویی، احترام، شجاعت و...) است، در واقع یکی از مطمئن‌ترین راهها برای تقویت اخلاق در میان کودکان و برقراری رابطه صمیمانه و پر مهرمی باشد. کودکان بیشتر از همه تحت تاثیر اشخاصی که کنار آن‌ها هستند قرار می‌گیرند که بیشترین رابطه را با آن‌ها برقرار کرده و احساس‌ها و علایق‌شان را درک می‌کند. فیلم‌های پویانمایی با کودکان رابطه صمیمانه برقرار می‌کند، آن‌ها را می‌خنداند و به آن‌ها فرصت می‌دهد که در عالم خیال، در داستان‌ها و حوادث شور انگیز اعجاب آور پر دلهره سهمی داشته باشند و نقشی ایفا نمایند.

از آن جایی که توانایی‌های کودک با افزایش سن پایین می‌آید، محرکات محیطی غنی و آموزش‌های مطلوب، رشد هوش اخلاقی و یادگیری‌های اولیه را تحت تاثیر قرار داده، و محرومیت‌های محیطی می‌تواند عدم رشد

یافتگی از جمله رشد اخلاقی را تحت الشعاع قرار دهد. مراکز آموزشی و محیط های تربیتی باید از تخصص های لازم برخوردار باشند تا بتوانند به مسئله تنوع محرکات و تطابق آنها با سطح سنی و رغبت کودکان توجه لازم مبذول نمایند. بنابراین اگر آموزش در دوران اولیه بخواهد زمینه ای مناسب برای رشد اخلاقی کودکان فراهم آورد، باید بر پایه آگاهی ها و امکانات غنی و مطلوب استوار باشد.

آنچه در فیلم های پویانمایی قابل تامل است، آثار غیر مستقیم این برنامه هاست. گاهی می بینیم که آموزش رفتاری در قالب یک فیلم پویانمایی سرگرم کننده و جالب، به صورت نهان است و احتمال می رود که اثر آموزش های غیر مستقیم فیلم های پویانمایی بر روی کودک بیشتر باشد.

از سوی دیگر اثرهای ناشی از تماشای محتوای فیلم های پویانمایی را می توان بر اساس قلمرو و تاثیر اطلاعات نگرشی و یا رفتاری تقسیم نمود. اغلب اوقات در این نوع آثار اعتقاد بر این است که اطلاعات بر نگرش و رفتار اثر می گذارد و نگرش ها به نوبه خود نیز بر رفتارها تاثیر می گذارند. اثرهای اطلاعاتی از همه آسان تر حاصل می شوند و اثرهای نگرشی سخت ترند و دستیابی به اثرهای رفتاری از همه دشوارتر می باشد. تاثیرهای اطلاعاتی در جهت فراگیری همه اطلاعات دقیق و یا غیر دقیقی است که فیلم های پویانمایی ارائه می دهند. اثر نگرش همان قسمتی است که آموزش اخلاق برای حل رشد اخلاقی کودکان با استفاده از فیلم پویانمایی ارائه می دهد.

برقراری ارتباطات ذهنی در فیلم های پویانمایی به گونه ای است که کلیه مزاحمت ها رنگ می بازد. مواضع محیط بیرونی نیز مفاهیم ممنوعه را با قالب های خیالی بیشتر برمی تابند. چنین ثمراتی بر درون و بیرون فراگیران نیز مرتبط می گردد. فیلم پویانمایی با پیوند دادن فراگیران با دنیای خیال (ناخودآگاه)، نیروی های مزاحم یادگیری مانند ترس، خجالت، احساس، ناتوانی و نادانی، ادب و دغدغه های فردی را تعدیل کرده و قدرت یادگیری را بارها تقویت می کند. به طور مثال فیلم پویانمایی متعددی در زمینه های یادگیری اخلاق ساخته شده است که می توان از فیلم پویانمایی «الفی اتکینز»¹⁵ که راه مقابله با ترس از تاریکی را، از پدرش می آموزد. راهی که برای یک کودک باورپذیر و عملی است. و در فیلم پویانمایی «پینگو»¹⁶ مسائل روزمره خود را می شناسد و راه کنار آمدن با آن ها را پیدا می کند. مثل - تولد خواهر جدیدش یا ابتلا به سرخک.

کودکان زمانی که آموزش اخلاقی ببینند اول ساختار ذهنی خود را بر اساس رابطه های جدید تحت عنوان (همدلی، وجدان، احترام به دیگران، مهربانی، راستگویی، شجاعت) بنیان می گذارند و در مرحله بعد آموزش به کودکان باعث می شود تا «خودمحوری فکری» کودکان کاهش پیدا کند بدون این که هدف آموزش باشد و در نهایت آن که این گونه آموزش ها به کودکان کمک می کند تا مرز بین دیدگاه های خود و دیگران را بشناسد و قابلیت خوب بودن از همان ابتدا در کودکان وجود دارد و والدین و مربیان باید این توانایی را در آنها پرورش دهند.

- پیشنهاد می شود برای آموزش احترام از روش القای شناختی استفاده شود. این شیوه کودکان را تحریک می کند تا دلایل انتخاب یک رفتار و تاثیر آن را بر دیگری را بفهمند و درک کنند. به این ترتیب، به طور مستقیم جنبه های شناختی (استدلال اخلاقی) و عاطفی (احترام) را تحریک کرده، همچنین القاء شناختی، با تمرکز بر احساس و تفکر دیگری، در یک موقعیت خاص، در کودک رویکردی منطقی و محترمانه نسبت به روابط میان فردی را به شکل الگودهی مطرح می کند. وقتی والدین و مربیان رفتار خود را برای کودکان تشریح می کنند و به آنها نشان می دهند که از تاثیر آن بر کودک خود آگاهند، به طور تلویحی این پیغام را به کودک می دهند که احساسات و افکار آن ها ارزشمند و حائز اهمیت است. در حقیقت، چنین احترامی هسته پرورش رفتار خوب کودک به حساب می آید.

15. Alfi Atkinz
16. Pingo

- پیشنهاد می شود برای آموزش راستگویی از روش زیر استفاده نمود، کودکان پیش دبستانی در این سن دارای تخیلات آشکاری هستند و در حال درک تفاوت بین تخیل و واقعیت می باشند. کودکان داستان هایی را عنوان می کنند که آرزو دارند آنها حقیقت داشته باشند. هنگامی که آن ها چنین داستان هایی را می گویند، والدین و مربیان دو کار می توانند انجام دهند:

اول: آن ها می توانند به سادگی به داستان هایشان گوش کنند و چیزی نگویند.
دوم: این که می توانند واقعیتی را در میان داستان عنوان کنند. مثلاً اگر کودک چنین چیزی می گوید (من می توانم سه چرخه ام را 60 کیلومتر در نیم ساعت برانم.) پدر و مادراو باید پاسخ دهند (تو آرزو داری که چنین کاری را بتوانی انجام دهی، این طور نیست؟)

- پیشنهاد می شود برای آموزش شجاعت از روش زیر استفاده نمود، با توجه به اینکه هر انسانی در رویارویی با مشکلات هنگامی که خود را تنها می بیند، نگران، افسرده و ترسان می شود. این موضوع در کودکان بسیار قوی است. به همین خاطر معرفی یک همراه، کودکان را از تنهایی نجات می بخشد، شک نیست هر چه این همراه برای او قوی تر باشد، دلگرمی و پیروزی او بیشتر است، برای این منظور پیشنهاد می شود، خدا را به عنوان همراه او معرفی کرد.
- برای بهتر شدن روند آموزش شجاعت پیشنهاد می شود که شناس یا فرصتهایی برای کودکان فراهم کنید تا بتوانند خطراتی که یک فرد را تهدید می کند تجربه کرده و شایستگی خود را در یک حوزه با ارزش نشان دهد. در این حالت استفاده از موضوع هایی که در حوزه محیط طبیعی کودک وجود داشته باشد، ارزش بیشتری خواهد داشت. می توانید برنامه ای را انتخاب کنید که مستلزم مهارت های نقشه کشیدن و تصمیم گیری در مورد تهدیداتی که ممکن است سلامتی فرد را به خطر بیندازد باشند. می توانید به کودکان، قدرت انتخاب این فعالیت ها را بر اساس معیارهای خودش بدهید، تا بتوانند به ترس شان غلبه و مشکلاتشان را با استفاده از درک درست افزایش دهند که بدین وسیله مولفه اصلی (شجاعت) تقویت شود.

- برای بهتر شدن روند آموزش وجدان پیشنهاد می شود که در آموزش انضباط اخلاقی را به کار ببرید. در این روش به والدین و مربیان نشان می دهد که چگونه موثرین نوع انضباط را به کار ببرید که نه تنها به کودکان کمک کند تا درست را از نا درست تشخیص دهد، بلکه استدلال اخلاقی او را توسعه دهد. اما معلوم است که هیچ کودکی بی نقص رفتار نمی کند. در واقع بخشی بزرگی از کودکی، یادگیری تبدیل اشتباهات به کارهای درست است. واکنش والدین و مربیان به رفتار های غیر اخلاقی کودکان عامل تعیین کننده ای در یادگیری آن ها از اشتباهات و گسترش درک اخلاقی شان است.
- برای بهتر شدن روند آموزش مهربانی می توان از خواندن داستان هایی در اشخاص عاطفی مشهور مانند فلورانس نایتینگل، مارتین لوتر کینگ، مادر ترزا و در جامعه ایرانی، تعریف داستانی مربوط به صحنه های کربلا، زندگی ائمه اطهار (ص) استفاده کرد.

- برای بهتر شدن روند آموزش همدلی بهتر است ابتدا مهارت گوش کردن فعال، انعکاس کلام، پذیرش احساس، انعکاس احساس را آموزش داد.

_ به مسئولان انتخاب فیلم پویانمایی در سیمای جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می شود، باینکه امکان ساخت فیلم های پویانمایی داخلی از جوانب مختلف با نظارت های لازم روبروست، مسئولان در انتخاب فیلم های پویانمایی تنها به معامله های اقتصادی و روابط خاص با کشور هایی که از آن کارتون خریداری می شود توجه نکنند، بلکه به آثار به جا مانده و هم خوانی موضوعات و محتوای فیلم های پویانمایی با خلق و خو، فرهنگ اجتماعی، نیاز ها و بنیان های فکری جامعه و کودکانمان توجه کنند.

_ به مسئولان انتخاب فیلم پویانمایی در سیمای جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می شود، برای خریداری کارتونها،

افرادی آگاه و متخصص به خارج از کشور اعزام شود.

– به مسئولان انتخاب فیلم پویانمایی در سیمای جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می شود، هنگام پخش به شرایط زمانی جامعه و معیارهای جهانی یکسان توجه شود.

– به مربیان در امر رشد اخلاقی کودکان پیشنهاد می شود، که بدانند نیروهای انسانی جامعه یعنی مهمترین سرمایه و ثروت مملکت در دست آنان است، پس ابتدا خود را پربار کنند و با آگاهی و تعهد فراوان به این امر پردازند.

– به مسئولین آموزش و پرورش کشور پیشنهاد می شود، می توانند روش آموزش اخلاق به کمک فیلم پویانمایی را در سطح وسیع و همگانی تری، در پیش دبستانی ها اجرا نمایند و این روش را در برنامه ریزی های درسی دانش آموزان بگنجانند.

Archive of SID

منابع

- آرلی، جان. ای، به سوی سیاستهای ارتباطی واقع بینانه، ترجمه خسرو جهاننداری (1375). تهران سروش.
- بربا، میشل (1950). کلیدهای پرورش رفتار و ارزشهای اخلاقی در کودکان و نوجوانان، ترجمه فرناز فرود (1388). تهران: انتشارات صابرین.
- غریب پور، بهروز (1377). انیمیشن از نخستین گام ها تا اعتلا، تهران: دانشگاه هنر.
- کدیور، پروین (1378). روانشناسی اخلاق، تهران: آگاه.
- کریمی، عبدالعظیم (1385). مراحل شکل گیری اخلاق در کودک، روانشناسی رشد، تهران: عابد.
- مزیدی و اردشیری، علی (1383). تجربه تدریس آداب رفتارهای جامعه پسندانه به کودکان دبستانی شهر شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
- نجاتی نصر، ندا (1380). تأثیر انیمیشن های تلویزیونی در رفتار کودکان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد، واحد تهران مرکزی.
- ویلبر شرام، جک لاین، ادوین بی پارکر، تلویزیون در زندگی کودکان، ترجمه محمود حقیقت کاشانی (1377). تهران: تحقیقات صدا و سیما.
- Berk, Lura, E. (1994). Child development Psychology. Englewood Cliffs, NJ:Prentice . Hall.
- Curtis, Audrey. (1998). A curriculum for the pre school child learning to learn. Second edition, Rutledge.
- Doris, J. & stich, S. (2005). "As a Matter of Fact: Empirical perspective on Ethics," in F. Jackson and M.Smith, Eds. The Oxford Handbook of Contemporary Philosophy. Oxford: Oxford University Press.
- Emral.l.g. (2001). The role of Animation on personality children. American Meat Science Association, Kansas City, MO.
- Kadivar, Parvin. (1979). Moral Development and sociological Variable University of MISSOURI.
- Mary.AF(2007). Ethics Training . The British Journal of Psychiatry, 173, suppl 34, 24-28.
- Mc Nichols, john .(1992).Montessori Programs in Public schools, ERLC digest. Chompaing, IL:ERLC Clearinghouse on Elmentary and Erly childhoodEducation .
- Schramm, G. A. (2007). Impact on quality children's animation film. Microbiol. Methods 64:266–274.
- Selman, M.D.(1971). Strengthen children's moral reasoning. Americam psychiatric association 153 rd Annual Meeting.
- Smetana, Judith G. (1999). "Role of parents and education in moral development". A Social Domain analyses. The Journal of Moral Education. Volume. 28, N.S, September, P.311.
- williamson, D.R.(2002). Effects of reading stories to teach ethics. Journal of Personality and Social Psychology . 70, 141-56.

A study of the efficiency of teaching ethics by Animation Films in promoting ethics for preschool students

F. Mofidi (Ph.D)

S. Kafili Moghadam(M.A)

Abstract

The current research is intended to study efficiently educating ethics by animation for promoting ethics of preschool students . The participants included all preschool students of district 2 Tehran in 2010-2011. The sample involved 30 preschool students, 15 of whom were randomly selected for experimental group and 15 of them were selected for control group. Sampling process was done by accessibility method . To analysis was used. The findings indicated that teaching ethics by animation could promote preschool students knowledge on ethic concepts respect, tell the trust, kindness, morality ,Empathy. It seems that respect was the most influenced concept.

Keywords: Teaching ethics , animation movies, preschool students, efficiency.

Archive of SID